

СКВЕР У ЈАГОДИНИ

ИЗЛОЖБА ЗАВИЧАЈНОГ МУЗЕЈА У ЈАГОДИНИ
ПОВОДОМ 80 ГОДИНА ОСВЕЋЕЊА СПОМЕНИКА

1930-2010

ДАРИЧАНИ МУЗЕЈ - ЗА. С. К. Р. С.
БИБЛИОТЕКА
И. н. б. с. с. 5901/2

Председник Савеза Трговца Јагодина
Миливоје Вукић, са Савезничком Каснишницом и Одбором
На дан Зајачање 18. Августа, 1926. г.

ФОТО *Трговица*
ЈАГОДИНА

725.94Г(487.11) 1083.827
73.071.1:929 Жушке Ф.И.

СКВЕР - ЦЕНТАР ЈАГОДИНЕ

„Када год се нађем у неком непознатом граду ја прво тражим где је њихова Кнез Михајлова...“ Ове речи великог путописца Моме Капора исказују потребу да се човек одреди у простору где се нашао, да осети где је центар око кога се све гради и окреће. Постоји читав низ обичаја када човек одређује где ће да подигне своју кућу, тражи и послушкује простор и време, ветрове, путеве, воде... и када нађе онда се око те једне куће граде друге и улице и нове улице и бедеми и куле... гради се град- дом грађана који знају и памте од искона зашто су на том простору.

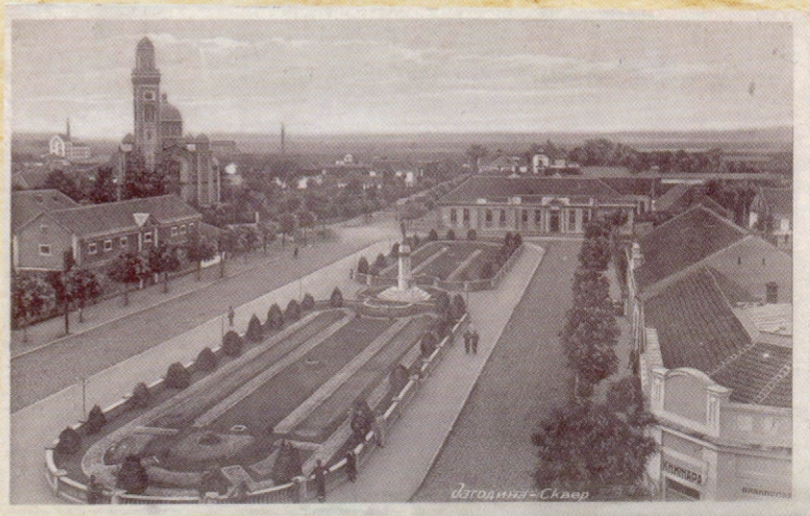
Град Јагодина је од средњег века, од првог свога помена 1399. године, био у песми опеван као „Јагодина крстаста чаршија“ јер се у њој укрштали путеви према странама света Цариградски друм на линији Север-Југ и Крагујевачки према Ресави на линији Запад-Исток. Железница кроз Србију и Јагодину изграђена 1884. године била је толико значајна у животу људи да је неминовно променила и урбанистичке навике Јагодинаца. Тако се постепено формира Железничка улица од главне градске улице ка железничкој станици где је била и шеталиште-штрафта. Овде су се током шетње размењивали први заљубљени погледи, прве љубавне страсти, наде и патње тада младих а данас старијих Јагодинаца.

Општинска вага.

ПРОСТОР ДАНАШЊЕГ СКВЕРА
СА ОПШТИНСКОМ ВАГОМ, ОКО 1910 ГОДИНЕ

СКВЕР, 1935. ГОДИНЕ

Балкански и Први светски рат донели су велико страдање али и наду слободе у новој држави. После овако велике националне епопеје и жртве родила се међу Јагодинцима потреба да се подигне јединствено обележје посвећено ратницима те слободе од Кочине Крајине 1788. године до краја Првог Светског рата 1918. године. Било је природно да оно никне баш на том простору на углу улица Краља Александра и Железничке где је већ био отворен простор пијаце и општинске ваге. Тако је почео да се гради данашњи Сквер-простор намерно означен европском речи што је показивало жељу за европским животом. Око Сквера започињао је не само нови град већ и европејска култура, понашање, обичаји. Тако је Сквер постао - Центар Јагодине. Од тада, тридесетих година прошлог века, Сквер је постао мали центар света за све Јагодинце, омладину, љубавнике, раднике, штрајкаче, демонстранте, децу, а последњих година за суграђане пензионере који овде најслађе „губе време“. Зато ово поглавље може да носи наслов „Од Сквера Народне омладине до Сквера пензионера“.

БИЦИКЛИСТИЧКИ КЛУБ ЈАГОДИНЕ 1932. ГОДИНЕ

ЈАГОДИНЦИ НА СКВЕРУ, 1935. ГОДИНЕ

Целовите податке о изградњи парка на Скверу и Споменика изгинулим ратницима прикупио је Саво Ветнић, кустос Музеја у Јагодини и објавио у пригодном каталогу 1990. године поводом 60. годишњице изградње, а на иницијативу Драгослава Радовановића-Пјера, уредника и директора „Стандарда“ као издавача. У Историјском архиву у Јагодини чува се комплетна документација о изградњи споменика од оснивања првог Одбора 1922. године до откривања споменика и њу је делимично објавио историчар Драгослав Дедић. Овај мало потпунији каталог са изложбом има намеру да нове генерације Јагодинаца и јавност уопште упозна и подсети на овај важан догађај из прошлости нашег града.

У каталогу С.Ветнић наводи:

„Свечаности поводом откривања споменика су почеле обележавањем Дана мира – 11. новембра и Дана уједињења – 1. децембра.

У суботу, 6. децембра, у подне, стигао је новоизабрани патријарх Српске православне цркве, Варнава, у пратњи рашко – призренског владике, Серафима. По подне су допутовале и друге званице из Београда, Крагујевца, Ниша и околних места, а с њима војна музичка капела из Крагујевца и посада с почасним топом – прангијом из Параћина.

ГОСПОДИНУ

Намеснику Цркве
Багдан

Одбору је Част извести Вас, да ће на дан 7. децембра 1930. г. извршити откривање споменика палим Јагодинцима за ослобођење и уједињење од 1912-1918. године, по овој оштампаној програму.

Одбор има Част да позове и Вас да присуствујете овој нашој реткој светковини.

Молите се за хитан извештај, хоћете ли присуствовати овој свечаности, пошто је одбору потребно да му то јавите благовремено.

Новембра 1930 год.
Јагодина.

ОДБОР ЗА ПОДИЗАЊЕ
СПОМЕНИКА ПАЛИМ
БОРЦИМА ЈАГОДИНЦИМА

Секретар,

Мил. Д. Станковић

П. претседник,

Мил. Станковић

ПРОГРАМ:

СВЕЧАНОСТИ ОТКРИВАЊА СПОМЕНИКА ПАЛИМ ЈАГОДИНЦИМА,
КОЈА ЋЕ СЕ ОБАВИТИ НА ДАН 7. ДЕЦЕМБРА 1930. ГОДИНЕ.

I. У ОЧИ СВЕЧАНОСТИ.

У СУБОТУ 6. ДЕЦЕМБРА, ПО ПОДНЕ ОБЈАВИЋЕ СЕ НАВЕЧЕРЈЕ
(БДЕНИЈЕ) СВЕЧАНОМ ПУЦЊАВОМ ИЗ ТОПА. УВЕЧЕ ДОЧЕК
ГОСТИЈУ И РАЗМЕШТАЈ ПО СТАНОВИМА.

II. ГЛАВНА СВЕЧАНОСТ.

У НЕДЕЉУ 7. ДЕЦЕМБРА, СВЕЧАНА СЛУЖБА У НОВОЈ ЦРКВИ,
КОЈОЈ ПРИСУСТВУЈУ СВА НАДЛЕШТВА, ЦЕО ОДБОР, СВЕ КОР-
ПОРАЦИЈЕ И СВЕ ШКОЛЕ. ПО СЛУЖБИ, ПРЕД ЦРКВОМ СЕ ОБРА-
ЗУЈЕ ПОВОРКА, КОЈА СЕ КРЕЋЕ УНАПРЕД ОДРЕЂЕНИМ ПРАВ-
ЦЕМ. ПОВОРКА ДОЛАЗИ ДО СПОМЕНИКА, ГДЕ СЕ РАЗМЕШТА
ПО УТВРЂЕНОМ РАСПОРЕДУ.

У 10. ЧАС. ПОМЕН ПАЛИМ БОРЦИМА И ОСВЕЋЕЊЕ СПОМЕНИ-
КА, ГОВОР П. ПРЕСЕДНИКА ОДБОРА И ПРЕДАЈА СПОМЕНИКА
ПРЕТСЕДНИКУ ОПШТИНЕ. ГОВОРИ ПРИЈАВЉЕНИХ ГОВОРНИКА
И ПОЛАГАЊЕ ВЕНАЦА.

У ПОДНЕ РУЧАК У „ШАРЕНОЈ КАФАНИ“.
УВЕЧЕ, ВЕЧЕРА КОД ХОТЕЛ „СИМИЋА“.

Штампарија Глигоријевића — Јагодина

Увече је у Саборној цркви, уз присуство Његове светости патријарха, одржана архијерејска служба, на којој су почасно место имали најближа родбина палих у рату и ратници, искићени ордењем. У недељу, 7. децембра, у 8 часова, свечаност је почела литургијом у Саборној цркви, коју је служио патријарх Варнава, уз пратњу јагодинског Певачког друштва „Коча“. Око 10 часова поворка се из цркве упутила кроз град улицама Бријановом, Краља Александра, Синђелићевом, Војвода Степе, Карађорђевој и Престолонаследника Петра – ка Скверу. На челу поворке су се налазили чланови Соколског друштва, носећи венце 30–ак дародаваца. За венцима су ишли изасланици Њ.В. Краља Александра, председника владе, ресорних министара, многих друштава и организација, већници Градског поглаварства, неколико стотине бивших ратника и грађани.

Комеморативна свечаност на Скверу, пред око 3000 учесника, почела је поменом патријарха Варнаве изгинулим ратницима и освећењем споменика.

Свечани говор је одржао Мика Коцић, председник Одбора за подизање споменика.

Споменик је открио краљев изасланик, пешадијски пуковник Ђорђе Павловић, командант крагујевачког округа.

Откривање је објављено пуцњима из прангије, уз пратњу црквених звона, док је војни оркестар одсвирао Бетовенов „Посмртни марш“. Други поздравни говор је одржао изасланик председника владе, Жика Будимировић, генерални инспектор, трећи изасланик министра војске и морнарице Сибин Тодоровић, шеф кабинета војног министра, а четврти Ђока Несторовић, бан Моравске бановине у Нишу.

У име грађана се захвалио Веса Вукићевић, који је између осталог рекао: „...Овај споменик је подигнут у част и славу 200 Јагодинаца, палих за општу ствар, за заједнички идеал југословенских народа, да живе у слободној и заједничкој домовини. Замислите- од 400 ратника – бораца, колико је мала Јагодина могла послати у ров, погинуло је 200. Значи сваки други ...“.

Председник општине Трифун Ђурић је примио споменик на чување, изрекавши захвалност грађанима на прикупљеним средствима за његово подизање и завет да ће га поколења чувати као највећу народну светињу.

Свечаност је завршена око 12,30 часова. У 13 часова је почео банкет званица у „Шареној кафани“, а народно весеље око Споменика на Скверу.“

Мр. МИОДРАГ-МИКА АЛЕКСИЋ

ДОЧЕК ПАТРИЈАРХА ВАРНАВЕ

ОФИЦИРСКИ КОР НА ОТКРИВАЊУ СПОМЕНИКА

ЛИТИЈА КРОЗ ЈАГОДИНУ

Споменик палим Јагодинцима у ратовима 1912-1918

О вајару Франу Менегелу Динчићу (1900-1986)

Сквер у центру Јагодине, назван „Сквер народне омладине“, подигнут на месту где је некад била пијаца, представља у савременом смислу речи репрезентативни симбол Јагодине, право скулптурално споменичко и социјално језгро Јагодине, а у исто време и заштитни знак града, омиљено место за окупљање младих Јагодинаца. Неколико деценија ту је био популарни „Корзо“ где су се млади виђали и дружили. Такође, Сквер је био (и остао) неизбежан мотив на разгледницама Јагодине.

Пројектант јагодинског Сквера био је Срећко Крајачић, самоуправни инжењер општине у чијем је пројекту било уписано име „Сквер“ и уцртане контуре дводелног парка који је ограђен балустрадом израђеном у јагодинској фабрици цементних прерађевина Мориса Тајтацака. Парк на скверу формирао је, засадио и о њему бринуо до почетка II Светског рата Цилек, Чех, баштован Косовљанинове пиваре.

Као парковно-споменичка целина, трг делује импозантно, а у његовом централном делу налази се још један симбол Јагодине, Споменик палим Јагодинцима у ослободилачким ратовима 1912-1918 године. Сквер је изградила у оквиру грађевинског подухвата на уређењу целе вароши, у мандатној управи од 1923-1934 године, Демократска општина са председником Трифуном Ђурићем на челу.

На конференцији грађана Јагодине одржаној 17. новембра 1922. године, донета је једногласна одлука да се формира Одбор за подизање споменика изгинулих Јагодинаца у ратовима 1912-1918 године, као и да се изаберу повериоци за прикупљање прилога. Акција у прво време даје добре резултате, први дародавци су издашни и дају прилоге, али током 1924. и 1925. године, почетни ентузијазам опада. Седница Одбора од 6. децембра 1926. године доноси одлуку да се настала криза превазиђе заменом чланова Одбора, уз констатацију да се „чланови убудуће морају много ревносније односити према започетом послу“.

Структуру новоизабраног Одбора сачињавали су поред председника Д. Димитријевића, потпредседника М. Коцића, секретара М. Братића, чланови: Трифун Ђурић, председник општине; Драги Урошевић, бравар; Младен Вукићевић, прота; Јездимир Стефановић, трговац; Мика Мијушковић, адвокат; Драги Стефановић. обућар; Ђока Милојевић, поткивач; Драгутин Ерлевајн, хотелијер. На овом састанку је започето са дискусијама и о идејном решењу самог споменика.

ФРАНО МЕНЕГЕЛ ДИНЧИЋ 1900 - 1986

АУТОПОРТРЕТ УМЕТНИКА гипс, 1950.

Половином 1927. године, на предлог Т. Ђурића, одлучено је да се распише конкурс за скицу споменика, као и да се формира Одбор за оцену пројекта. Конкурс је објављен у листу „Политика“ 12. децембра 1927. године. На седници оба Одбора 29. априла 1928. године, од двадесеттри пристигла рада изабрана су два најбоља. Прву награду освојио је рад „Раскинути ланци“ Сретена Стојановића, вајара из Београда, који се „највише приближио замисли и жељи Одбора, јер рад садржи идеју о почетку и свршетку ослобођења“.

Вероватно због недостатка финансијских средстава, скица за споменик коју је израдио вајар С. Стојановић није могла бити прихваћена тако да је Одбор током априла месеца 1929. године извршио измене постојеће скице и радове поверио младом вајару из Далмације, Франу Менегелу Динчићу који је понудио прихватљиву цену за израду споменика (260. 000 динара).

У току јула месеца 1929. године са Динчићем је склопљен уговор у коме је прецизиран изглед споменика, материјал и темпо израде. Франо Менегело Динчић је, са своје стране, преузео обавезу да по задатој схеми изради скулптуралну групу и рељефне представе које ће бити постављене на споменичком стубу и око њега.

Идејно решење Споменика палим борцима из Јагодине 1912-1918. било је следеће:

- 1) При дну стуба с десне стране израђен је човек од венчанског камена који представља роба свезаног у ланцима из доба од пре 550 година који на свом лицу и телу изражава муке и патње душевне и телесне у ропству.
- 2) При дну стуба с леве стране израђена је мајка робиња од венчанског камена са дететом у левој руци на крилу у дојећем ставу, а у десној руци држи мач који је мало косо управљен на роба позади, објашњава детету како се његов род-нација пати у ропству под Турцима и заветује га, када буде одрасло, да се лати мача, и да мачем раскине ропске ланце и ослободи свој народ од турског ропства.
- 3) С предње стране при дну стуба утиснут је рељеф од бронзе који означава Карађорђевог устанак 1804.
- 4) Позади при дну стуба утиснут је рељеф од бронзе који означава устанак Капетана Коче из 1790.
- 5) При врху стуба утиснути су рељефи од бронзе који означавају с преда с лева на десно:
 - Таковски устанак из 1815. године;
 - Рат српско-турски из 1876-1878. и ослобођење Ниша, Пирота и Врања;
 - Рат српско-турски из 1912. и српско-бугарски 1913.

МОДЕЛ „ РОБА“ у глини
за споменик у Јагодини, изглед атељеа
Ф.М.Динчић у Цетињској улици 8 у Београду

ФИГУРА МАЈКЕ С ДЕТЕТОМ У НАРУЧЈУ
западна страна споменика

6) *На врху стуба, израђена је статуа од бронзе Српског војника са ратном опремом са Солунског фронта у ставу напред са пушком у десној руци који објављује Јагодинцима, да је српска војска са својим савезницима извршила ослобођење Македоније, Црне Горе, Старе Србије и Србије са Јагодином и да Јагодинцима оставља слободу, а да ће он ићи даље у правцу северо-западном да са својим друговима ослободи остатак Србије и браћу Србе, Хрвате и Словенце преко Дрине, Саве и Дунава од Аустроугарског јарма.*

Одбор је наложио да се радови заврше до 7. децембра 1930. године

Према првобитној намери да се имена грађана који су учествовали у ратовима 1912-1918 године, као и спискови изигнутих и помрлих, урежу у споменик, Одбор доноси одлуку да се „резање имена погинулих остави за доцније, пошто је кратко време и неће се моћи постићи са резањем имена. А како ће се резати имена и где, то ће Одбор решити доцније.“

Имена погинулих и умрлих Јагодинаца 1912-1918. године још увек чекају да буду урезана у споменичку целину.

Истовремено са реализацијом споменика, сређиван је и простор трга у центру града формирањем дводелног парка омеђеног ниском балустрадом, те је споменик свечано откривен и освећен 7. децембра 1930. године уз многобројне званице и у присуству великог броја грађана.

На врху високог осмоугаоног стуба који је прекривен плочама белог мермера, налази се бронзана фигура српског ратника са високо уздигнутом пушком у десној руци у победничком ставу. Окренут је северо-западу. На северној страни уклесан је позлаћен натпис: Јагодина својим палим борцима за ослобођење и уједињење 1912-1918.

На јужној уклесан је натпис: Освећен 7. децембра 1930. године. Испод споменика, под стубом, на четворостепеном осмоугаоном постољу налазе се две седеће фигуре изведене у белом мермеру. На источној страни је фигура наог роба у ланцима, а на западној фигура мајке са дететом у наручју која у десној руци држи бодеж. Порука је и симболична и опомиње. Између седећих фигура, на северној и јужној страни стуба, налазе се два рељефа изливена у три дела: онај на северу представља Устанак војда Карађорђа из 1804. године; са јужне стране рељеф приказује Устанак Капетана Коче са уклесаном 1790. годином. Испод фигуре ратника постављено је још неколико рељефних представа мањег формат: Таковски устанак из 1815. године; Српско-турски рат за ослобођење Ниша, Пирота и Врања 1876-1878. године; Први балкански рат из 1912. године и Први светски рат са уклесаном 1918. годином.

ДРУГИ СРПСКИ УСТАНАК 1815.
јужна страна (рељеф грешком потписан годином 1912)

**СРПСКО ТУРСКИ РАТ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ
НИША, ПИРОТА И ВРАЊА 1876-1878.**
северна страна (рељеф грешком потписан годином 1815.)

ПРВИ БАЛКАНСКИ РАТ 1912
источна страна
(рељеф грешком потписан годинама 1876-1878.)

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ
СА УКЛЕСАНОМ 1918. ГОДИНОМ
западна страна

До пермутовања рељефних плоча дошло је током радова на њиховом постављању. Видети Б. Цватковић, Српска скуптура новијег доба и јавни споменици у Јагодина (I), Корени VII, Јагодина 2008, 56

Споменик палим ратницима у борби за ослобођење и уједињење, дело вајара Франа Менегела Динчића, представља пример монументалне меморијалне скулптуре, спомен обележје једног од најсуровијих и најкрвавијих ратова у људској историји са којим је започет двадесети век и из којег је мала Србија изашла, уз огромне жртве које је поднела, као велики победник.

Аутор споменика у Јагодини, Франо Менегело Динчић, био је и остао значајна фигура наше уметничке сцене двадесетог века. И као човек и као уметник био је повучене природе. Стварао је своја дела готово у потпуној усамљености. Иако веома плодан и разноврстан стваралац, о њему је врло мало писано. Објављено је неколико краћих чланака у виду вести које су штампане у појединим листовима. То важи нарочито за рани период стваралаштва уметника. Крајем треће деценије двадесетог века, било је нешто више чланака који су се односили на конкурсе палим ратницима и жртвама у ратовима 1912- 1918 године у Зајечару, Јагодини, Прокупљу и Шапцу. Узимајући активно учешће у уметничким дешавањима, поред излагачке активности, Динчић учествује на многим конкурсима за израду рељефа, медаља и плакета. Чак и после 1945. године он учествује на два конкурса за израду пројекта за израду споменика у Скопљу и Београду. И поред активног ангажмана и учешћа у већем броју пројеката и на више изложби, Ф. М. Динчић је и пре и после Другог светског рата фрагментарно представљан нашој јавности.

Историја уметности двадесетог века наших народа, посебно скулптуре прве половине двадесетог века а и касније, јесте динамичан период са великим бројем личности и појава који се још увек проучавају. Овом кругу припада и стваралаштво Ф. М. Динчића које је некако остало по страни. Прва монографија која даје увид у стваралаштво, животни и уметнички пут Франа Менегела Динчића била је монографија историчара уметности Владете Војиновића издата у Београду 1988. године, где је аутор успео, али по сопственом уверењу не у потпуности да синтетизује и донекле представи опус овог уметника, отварајући тиме могућност за даље проучавање и истраживање његовог рада.

Франо Менегело Динчић рођен је 28. фебруара 1900. године у Котору од оца Ивана и мајке Милице Димнић. Дуги низ година Ф. М. Динчић се води по документима само по презимену Менегело, а касније је овоме додао и Динчић. Презиме „Менегело“ указује на његово италијанско порекло.

Франо Менегело Динчић уметничко образовање стиче најпре у Сплиту, а касније одлази у Праг где похађа Академију ликовних уметности коју завршава с „изврсним успехом“ 1922. године. У Прагу је Динчић учио код познатих педагога и уметника. Главни професор му је за већину предмета био Отокар Шпанијел који је знатно утицао на младог Динчића и његов рад, посебно у области медаљерства и плакетарства. Динчићево стваралаштво, његов богат и разноврстан уметнички опус, као и педагошки рад (неко време је службовао као наставник цртања) може се пратити од повратка из Прага 1922. године, преко боравка у Сплиту где је краће живео, Сомбора и Београда, где се трајно настанио и живео од 1928. до 1986 године, када је умро.

Библиографија:

- Фонд Одбора за подизање споменика палим борцима 1922-1931, Историјски архив Јагодина;
- В. Војиновић, Франо Менегело Динчић, Београд 1988, стр. 20-22, 136, 140, сл. 172;
- С. Ветнић, Споменик изгинулим ратницима у балканским ратовима 1912-1913 и првом светском рату 1914-1918 на Скверу Народне омладине у Светозареву, Мала историјска библиотека 1, Светозарево мај 1990;
- Д. Дедић, Како је грађен споменик у центру Јагодине, Нови пут бр. 1734 (Јагодина, 16. мај. 2001), стр. 16;
- Б. Цветковић, Српска скулптура новијег доба и јавни споменици у Јагодини, Корени VI (Јагодина 2008), стр. 57-58.

Мирјана Тодоровић,
историчар уметности

Поменик на падених војинама 1912-1918г.
оцетеним 7. јуна 1930г.

Банкет 7 декембар 1930 г.
на осветение евангелиа

ПЕРВАЯ ПЕЧАТЬ
1930 г.

ИЗДАВАЧ:
ЗАВИЧАЈНИ МУЗЕЈ ЈАГОДИНА,
ДЕЦЕМБАР 2010.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:
ЗОРАН ПЕТРОВИЋ

АУТОРИ КАТАЛОГА:
Мр МИОДРАГ-МИКА АЛЕКСИЋ
МИРЈАНА ТОДОРОВИЋ, КУСТОС

АУТОР ИЗЛОЖБЕ:
Мр МИОДРАГ-МИКА АЛЕКСИЋ

ГРАФИЧКА ПРИПРЕМА И ДИЗАЈН:
ДАНИЕЛ МЕСИХОВИЋ

ФОТОГРАФИЈЕ:
МИЛОСАВ-МИША БРАЈКОВИЋ

ПОКРОВИТЕЉ:
СКУПШТИНА ГРАДА ЈАГОДИНА

Штампа: „ПАПИРКОМЕРЦ“ Јагодина

CIP - Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд

711.523(497.11)"1930/2010"(083.824)
725.945(497.11)(083.824)
73.071.1:929 Динчић Ф. М.

АЛЕКСИЋ, Миодраг, 1953-

Сквер у Јагодини : изложба Завичајног музеја у Јагодини поводом 80 година освећења споменика, 1930-2010. / [аутори каталога Миодраг-Мика Алексић, Мирјана Тодоровић ; фотографије Милосав-Миша Брајковић]. - Јагодина : Завичајни музеј, 2010 (Јагодина : Папиркомерц). - [28] стр. : фотогр., факс. ; 24 cm

Подаци о ауторима преузети из колофона. - Слика Ф. М. Динчића. - тираж 300.

ISBN 978-86-85065-18-7

1. Тодоровић, Мирјана, 1953- [аутор]
а) Динчић, Франо Менегело (1900-1986) б)
Јагодина - Сквер - 1930-2010 - изложбени каталози с) Јагодина - Споменик палим Јагодинцима у ослободилачким ратовима 1912-1918. године - Изложбени каталози COBISS.SR-ID 180218892

